

DEVR-i KEBİR

The notation shows two systems of staff. The first system is labeled 'Asıl Darplar' and has a time signature of 28/4. It features a sequence of notes and rests with lyrics: düm düm tek düm 2 tek 2 tek 2 düm tek 2 te ke. The second system is also labeled 'Asıl Darplar' and has the same time signature. It features a sequence of notes and rests with lyrics: tek te ke tek 5+5 te ke tek 5+5 me tek 5+5 te ketek ka me tek 5+5 te ketek ka tek ka tek ka.

Muzaaf devr-i kebîrin şematik gösterilişi

rından meydana gelen yürüyüş esnasında mutrip heyeti tarafından o gün okunacak âyinin makamında çalınmakta olan peşrev, yürüyüş ritmine en uygun olan devr-i kebîr usulünde olurdu. Ancak kudümlerin vurduğu bu usulün velvelesi, âyin-i şerîfin üçüncü selâmında vurulan devr-i kebîrin velvelesinden farklıdır. Peşrev icrası sırasında kudümler birinci 14/2'lik için ayrı, ikinci 14/2'lik için ayrı olmak üzere değişik iki velvele vururlardı; ikinci 14/2'lik usulün velvelesi de "tek" darbı ile başlardı. Böylece âdeta iki usul birleşip tek bir usul halini alır, 14 zamanlı olması gereken usul ikiye katlanarak 28, günümüz nazarı anlayışına göre ise tekrar ikiye katlanarak 56 zamanlı bir usul haline gelmiş olurdu. Bu şekilde iki 14/2'lik, aslında 28/4'lük, fakat velveleri farklı olan devr-i kebîr usulüne "muzaaf devr-i kebîr" adı verilmiştir. Ancak buradaki ikiye katlanmanın tamamen usulün velvelesiyle ilgili bulunduğunu, usulün aslı için söz konusu olmadığını da belirtmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mevlevî Âyinleri (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul 1934, s. 301-303; Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 91-102; Veli Kanık, *Türk Musikisinde Ritm Unsuru ve Nota Kaideleri*, İstanbul 1954, s. 45-47; Özkan, *TMNCU*, s. 663-666; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 120-121; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 346 (1978), s. 18.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

DEVR-i REVÂN

(دور روان)

Türk müsikisi usullerinden.

Mevlevî âyinlerinde çok kullanıldığından âdeta Mevlevî müsikisinin karakteristik bir ritmi durumuna geldiği için "Mevlevî devr-i revânî" ve "âyin devr-i

revânî" adlarıyla da anılır. Türk müsikisinde kullanılan on dört zamanlı yegâne usul olup altı vuruşludur. Bir semâi, bir sofyan ve yine bir semâi, bir sofyanın bir araya gelmesinden, diğer bir ifadeyle iki devr-i hindî usulünün birbirine eklenmesinden meydana gelmiştir. Mevlevî âyinlerinde velveleli şekli kullanılır. 14/8'lik birinci ve 14/4'lük ikinci mertebeleri varsa da birinci mertebesi daha çok kullanılmıştır:

The notation shows two systems. The first system is labeled 'Birinci mertebe' and has a time signature of 14/8. It features a sequence of notes and rests with lyrics: düm dü dü dü me me tek ka tek ka. The second system is labeled 'İkinci mertebe' and has a time signature of 14/4. It features a sequence of notes and rests with lyrics: tek ka me tek ka me me tek ka tek ka.

Devr-i revânî kudümle velveleli vuruşları da şöyledir:

The notation shows two systems. The first system is labeled 'Birinci mertebe' and has a time signature of 14/8. It features a sequence of notes and rests with lyrics: düm 2-3 düm 2 düm 2-3 tek 2 tek 2 tek 2. The second system is labeled 'İkinci mertebe' and has a time signature of 14/4. It features a sequence of notes and rests with lyrics: tek 2 tek 2, tek 2.

Velveleli haliyle daha ziyade Mevlevî âyinlerinin birinci selâmlarında kullanılan bu usulle az sayıda peşrev, kâr, beste, şarkı, tevşih ve ilâhının ölçüldüğü de görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 31-32; Arel, *Türk Musikisi*, s. 117; Özkan, *TMNCU*, s. 639-640; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 119-120; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 13.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

DEVR-i TÜRAN

(دور توران)

Türk müsikisi usullerinden.

"Turan devri, ölçüsü, Türkler'e ait usul" anlamına gelen bu tabir, yedi zamanlı ve üç vuruşlu bir küçük usulün adıdır. "Mandıra" olarak da anılır. Bir sofyan ile bir semâinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Buna göre devr-i türan usulü devr-i hindî usulünün tam tersi bir yapıya sahiptir. 7/8'lik mertebesi kullanılmıştır. Ancak devr-i türan yürük bir usul olduğundan bu usuldeki eserler nota yazımında her ne kadar 7/8'lik mertebeye ile gösterilirse de hareket bakımından 7/16'lık gidışe daha yakındır. Usulün şematik gösterilişi şöyledir:

The notation shows a sequence of notes and rests with lyrics: düm 2 tek 2 tek 2-3.

Halk müsikisinde çok kullanılan bu usulle türkü, oyun havası, köçekçe gibi formlar ölçülmüştür. Ayrıca bazı klasik olmayan saz semâilerinin dördüncü hânelerinde kullanıldığı da görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 29-31; Arel, *Türk Musikisi*, s. 95; Özkan, *TMNCU*, s. 585-587; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 107.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

DEVR-i VELEDÎ

(دور ولدی)

Mevlevî âyini sırasında poştışin ve semâzenlerin semâhâneyi üç defa dolaşmalarına verilen ad (bk. MEVLEVÎ ÂYİNİ).

DEVRAK

(دورق)

İran'ın Hüzistan bölgesinde tarihi bir şehir.

Adını Farsça Derâk'tan alan Devrak, Ortaçağ'da Devrakulfürs ve bazan da sadece Medine adlarıyla anılmıştır. Devrak vaktiyle Âzer, Âcem, Mîrâkiyân, Mîrâsiyân gibi şehirleri de içine alan ve aynı adı taşıyan bir idarî bölgenin merkeziydi. Bu idarî bölge daha sonra Sürrak adıyla anılmıştır (Taberî, IV, 77). Hz. Ömer

zamanında Basra Valisi Ebû Mûsâ el-Eş'arî tarafından 17-21 (638-642) yılları arasında fethedilen Devrak, Hûzistan bölgesinde Cerrâhiye ırmağının Devrak adı verilen kolunun iki kıyası üzerinde kurulmuştur. Devrak ırmağı kanalla Kârûn nehrine bağlanmıştı. Su kanalları sayesinde verimli bir hale getirilen bu bölge ziraata elverişliydi. Kirman ve Fars'tan hacca gidip gelenler burada konaklardı. IV. (X.) yüzyıla kadar şehirde görülebilen âteşkedeler ve Sâsânîler dönemine ait birtakım önemli binalar, Devrak'ın bu dönemdeki önemli merkezlerden biri olduğunu göstermektedir. IV. (X.) yüzyılın başlarında yazılan *Hudûdü'l-âlem* adlı coğrafya kitabında Devrak güzel ve halkı refah içinde yaşayan bir şehir olarak gösterilir. Arap coğrafyacıları da burayı geniş bir alana yayılmış, çarşı ve pazarları bulunan bir yer olarak tanırlar. Şehir ayrıca kükürtlü sıcak suları ile de meşhurdur. Bölge ve şehir X. (XVI.) yüzyılda bir Arap kabilesi olan Benî Temîm tarafından işgal edildiyse de Muş'aşa' hânedanından Hûzistan valisi olarak şöhret bulan Seyyid Mübârek 1000 (1591-92) yılında bu kabileyi ülkeden çıkardı. 1029'da (1619-20) Fars beylerbeyi Devrak ve bölgesini ele geçirdi. Çok geçmeden bölgeyi bu defa bir Afşar kabilesi işgal etti. Ancak bunlar Nâdir Şah döneminde (1736-1747) Kâ'b kabilesinden Şeyh Selmân tarafından bölgeden uzaklaştırıldılar. Şeyh Selmân Devrak'ın 8 km. güneyinde, Basra körfezine 35 km. mesafede Cerrâhiye ırmağının oluşturduğu deltada Fellâhiye adıyla yeni bir şehir kurdu. Bu yüzden Devrak eski önemini kaybederek sonradan harap olmaya yüz tuttu. Şeyh Selmân, Hüvele ve diğer düşman kabilelerin saldırılarından korunmak için Fellâhiye'nin içinde müstahkem bir kale ve onu çevreleyen 3 km. uzunluğunda bir sur yaptırdı.

1933'te Şâdegân adını alan Fellâhiye, bugün Hûzistan eyaletine bağlı Şâdegân vilâyetinin (Şehrîstan) merkezidir. Yörede hurma, çeltik ve buğday üretimi yapılır. Şehrîn nüfusu 1986'da 37.049 idi. Basra körfezi sahiliyle Şâdegân arasındaki bataklık bugün hâlâ Devrakistan olarak anılmaktadır.

Devrak'a nisbet edilen tanınmış âlimler arasında muhaddis iki kardeş Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İbrâhîm ed-Devrakî (ö. 252/866), Ebû Abdullah Ahmed b. İbrâhîm ed-Devrakî (ö. 246/860) ile yine muhaddis Ebû Bekir el-Bezzâz Ahmed b. İbrâhîm b. Hasan ed-Devrakî (ö. 383/

993) ve oğlu Ebû Ali Hasan b. Ebû Bekir ed-Devrakî (ö. 425/1034) zikredilebilir. Bu baba ve oğul İbn Şâzân diye tanınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 554, 604; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 77; İbn Rûste, *el-A'âlâ ku'n-nefîse*, s. 188; İstahîrî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 34, 88-89, 95-96; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsîm*, s. 27, 57, 258, 406, 411, 419; İbn Havkal, *Sûretü'l-arz*, s. 39, 170-172; *Hudûdü'l-âlem* (Minorsky), s. 130; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 352-356; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 483; Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd ve ahbârü'l-âibâd*, Beyrut, ts., s. 194; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 383; II, 545; IV, 311; VII, 308; VIII, 185; IX, 572; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, Cambridge 1905, s. 242; Abdülhüseyn Saîdiyân, *Serzemîn ü Merdüm-i İrân*, Tahrân 1369 hş., s. 501; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2174; *DMF*, I/2, s. 1004; M. Streck, "Devrak", *IA*, III, 562; *Dihudâ*, *Luğatnâme*, XIV/A, s. 321; L. Lockhart, "Dawrak", *EP* (İng.), II, 181.

TAHSİN YAZICI

DEVRAKÎ, Ahmed b. İbrâhîm

(أحمد بن إبراهيم الدورقي)

Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrâhîm
b. Kesîr ed-Devrakî
(ö. 246/860)

Muhaddis.

168'de (784) Bağdat'ta doğdu. Devrakî nisbesini hangi sebeple aldığı kesin olarak bilinmemekle beraber bu konuda üç ihtimal ileri sürülmektedir. Bunlardan birincisi Ahvaz'a bağlı bir kasaba olan Devraklı olması, ikincisi ailesinin uzun bir başlık türü olan *devrakîye* imal etmesi, üçüncüsü de babasının yaşadığı devirde dindar gençlere -herhalde giydikleri başlık sebebiyle- devrakî denilmesidir. Bu ihtimallerden en isabetlisinin üçüncüsü olduğu, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in bizzat Ahmed ed-Devrakî'den yaptığı rivayetten anlaşılmalıdır. Ailesi Abdülkays kabilesinden Benî Nükre'nin âzâtlısı olduğu için ayrıca Abdî, Kaysî ve Nükreî nisbeleleriyle de anılır.

Devrakî çocuk denecek yaşta itibaren ilim tahsiline başladı. Büyük hadis hâfızı ve münekkitlerinin yetiştirdiği bir dönemde yaşamasa sebebiyle Bağdat, Basra, Küfe ve Vâsıt gibi ilim merkezlerini dolaşarak Hüseyim b. Beşîr, Cerîr b. Abdülhamîd, Vekî b. Cerrâh, Abdurrahman b. Mehdî, Affân b. Müslim ve Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn gibi hocalardan hadis öğrendi. Eserlerinden günümüze geldiği bilinen *Müsnedü Sa'd b. Ebî Vak-*

kâs'taki (aş. bk.) hocalarının sayısı elli altıdır. Kendisinden de Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Bakî b. Mahled, Tirmizî, Ebû'l-Kâsım el-Begavî gibi büyük muhaddisler faydalandı.

Ebû Hâtim er-Râzî'nin *sadûk** dediği Devrakî'yi Ukaylî ve İbn Hibbân *sika** olarak nitelendirmişlerdir. Sâlih Cezere Ahmed ed-Devrakî'yi ağabeyi Ya'kûb ed-Devrakî ile mukayese ederek Ahmed'in daha çok hadis rivayet ettiğini, hadis bilgisinin daha iyi olduğunu, Ya'kûb'un ise rivayet konusunda daha titiz davrandığını söylemiş, bununla beraber her ikisinin de güvenilir birer muhaddis olduklarını belirtmiştir. Ahmed ed-Devrakî'nin oğlu İbnü'd-Devrakî diye tanınan Ebû'l-Abbas Abdullah da babasının hocalarından Affân b. Müslim ve Ebû Seleme et-Tebûzekî ile Yahyâ b. Maîn gibi otoritelere hadis öğrenmiş, İbn Sâid el-Hâşimî, Mehâmilî, Muhammed b. Mahled ve İbn Kânî' gibi tanınmış âlimlere hocalık yapmış bir muhaddisti.

Devrakî 22 Şâban 246'da (11 Kasım 860) Sâmerra'da vefat etti.

Eserleri. Zehebî'nin güzel eserler verdiğini söylediği Devrakî'nin bilindiği kadarıyla günümüze gelen tek eseri *Müsnedü Sa'd b. Ebî Vak-kâs'tır*. Devrakî bu kitabında Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadisleri bir araya getirmeyi hedef almakla beraber Hz. Âişe, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Amr b. Âs, Ebû Hüreyre ve Zührî'nin sözü olan altı rivayeti de eserine almıştır. Bu rivayetlerin Sa'd b. Ebî Vakkas'la ilgisi yoktur. Kitabı neşreden (Beyrut 1407/1987) Âmir Hasan Sabrî, içindeki 134 rivayetin yetmiş sekizini sahih, yirmisini hasen, yirmi sekizini zayıf, ikisini çok zayıf olarak değerlendirmiş, altısı hakkında ise karar verememiştir. Sa'd'dan gelen rivayetler Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned'*inde 184'ü, Bakî b. Mahled'in *el-Müsned'*inde 200'ü bulduğuna göre Devrakî'nin onun bütün rivayetlerini topladığı anlaşılabilir.

Devrakî'nin bundan başka *Sîretü 'Ömer b. 'Abdil'azîz ve zühdühû* (beş cüden ibaret olup talebesi Bakî b. Mahled tarafından rivayet edildiği belirtilmektedir), *Zühdü İbn Sîrîn ve Eyyûb ve Vüheyb b. el-Verd ve İbrâhîm b. Edhem ve Süleymâne'l-Havvâs* (Bunu da Bakî b. Mahled rivayet etmiştir) ile *Müsnedü 'Alî b. Ebî Tâlib* adlı eserlerinin bulunduğu da kaydedilmektedir.